

Kohtuasi C-289/19**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

9. aprill 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Gerechtshof Den Haag (Haagi apellatsioonikohus, Madalmaad)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

2. aprill 2019

Apellatsioonkaebuse esitaja:

Dexia Nederland BV

Vastustaja apellatsioonimenetluses:

Z

Põhikohtuasja ese

Põhikohtuasi puudutab kahte aktsialiisingulepingut, mis sõlmiti tarbija Z ja panga Dexia Nederland BV (edaspidi „Dexia“) õiguseellase vahel. Seejuures vaieldakse selle üle, millist summat saab Dexia pärast liisingulepingute ennetähtaegset lõpetamist nõuda. Eelkõige vajab selgitamist, millised õigusnormid on kohaldatavad aktsialiisingulepingu lõpetamise suhtes pärast asjaomase lepingutingimuse tunnistamist ebaõiglaseks.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Käesolev ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ (ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes) alusel (liikmesriigi kohtu poolt) ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimuse kasutaja saab tugineda dispositiivsele õigusnormile, kui ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimus on tarbija jaoks soodsam kui dispositiivse õiguse raames kehtiv riigisisene õigusnorm.

Eelotsuse küsimused

1. Kas isik, kes kasutas tühiseks tunnistatud ebaõiglast lepingutingimust, mis reguleeris hüvitise maksmist juhul, kui tarbija oma kohustusi ei täida, saab nõuda dispositiivse õiguse raames ette nähtud seadusjärgset kahjuhüvitist?
2. Kas kõnealusele küsimusele vastamise seisukohast omab tähtsust, kas seadusjärgne hüvitis, mida saab nõuda kahjuhüvitise maksmist reguleerivate õigusnormide alusel, on võrdne tühiseks tunnistatud lepingutingimuses ettenähtud hüvitisega või on sellest väiksem või suurem?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288; edaspidi „direktiiv 93/13/EMÜ“)

Viidatud riigisisised õigusnormid

Tsiviilseadustiku (Burgerlijk Wetboek, edaspidi „BW“) artiklid 6:101, 6:233 ja 6:277

Tsiviilseadustiku varasema redaktsiooni (Oud Burgerlijk Wetboek, edaspidi „BW varasem redaktsioon“) artikli 7A:1576e lõige 2

Asjaolude ja põhikohtuasja lühikokkuvõte

- 1 Käesolev menetlus puudutab nn „aktsialiisingulepinguid“, mida pakkusid üheksakümnendate aastate lõpus suures mahus Madalmaade pangad ning mille raames tehti investeeringuid laenurahaga. Sisuliselt seisnes kõnealune toode selles, et liisinguvõtja (üldjuhul tarbija) võttis pangalt teatavaks ajavahemikuks laenu (edaspidi „põhisumma“) ning pank ostis selle eest liisinguvõtja arvel ja tema kasuks aktsiaid. Aktsiad jäid panga omandiks seniks, kuni laen oli täielikult tagasi makstud, kuid võimalik dividend kuulus liisinguvõtjale. Liisinguvõtja maksis lepingu kehtivusajal laenusummalt igakuist intressi, mõnel juhul tegi ta ka laenu põhisumma tagasimakseid (edaspidi „igakuine osamakse“). Lepingu kehtivusaja lõppemisel aktsiad võõrandati ning aktsiate müügist saadud tulu, millest arvati maha tasumata põhisumma ja võimalikud veel järelejäänud igakuised osamaksed, jäi liisinguvõtjale. Kuna investeerimiseks kasutati laenu, omandati suhteliselt väikese „sissemaksega“ (intress ja võimalikud põhisumma tagasimaksed) suhteliselt mahukas aktsiaportfell. Peale selle maksti paljudel juhtudel lepingu kehtivusaja vältel vaid intressi, laenu põhisumma tuli tagasi maksta alles asjaomase lepingu lõppemisel. Väikese sissemaksega sai nn võimendust (*leverage*) kasutades teha tehinguid, mille kasumlikkus võis olla suhteliselt suur, kuid mis võisid olla ka väga kahjumlikud. Kõnealune aktsialiisingulepingu skeem

oli Madalmaades väga levinud, tõusva aktsiaturu kõrval aitasid selle levikule kaasa ka maksueelised: igakuiselt makstavat intressi sai tuludeklaratsioonis näidata mahaarvatavate kuludena, samal ajal kui aktsiate väärtuse suurenemist ei maksustatud. Kui käesoleva sajandi alguses majanduse kasv aeglustus, intressi mahaarvatavus kaotati ja aktsiaturg kokku kukkus, sai selgeks, et aktsialiisingulepingud olid ülimalt riskantsed. Paljudel juhtudel tõid need kaasa laenujäägi ülesjäämise, sest aktsiate müügihind ei olnud laenusumma tagasimaksmiseks piisav.

- 2 Käesolevas kohtuasjas sõlmis Z 17. märtsil 2000 kaks sellist aktsialiisingulepingut, mille mõlema kehtivusaeg oli 120 kuud. Teine lepingupool oli Dexia õiguseellane. Liisingu kokku lepitud kogusumma ühe lepingu kohta oli 49 507,66 eurot (ostusumma [põhisumma] 22 102,06 eurot ja tasuda tuleva intressi kogusumma 27 405,60 eurot). Lepingute suhtes tunnistati kohaldatavaks „Legio-Lease aktsialiisingu eritingimused“ (edaspidi „eritingimused“).
- 3 Aktsialiisingulepingute kohaselt pidi Z maksma kummagi lepingu eest esimesel 36 kuul igakuist intressi summas 503,28 Hollandi kuldnat (NLG) (228,38 EUR) ja järgneval 84 kuul intressi 12,4% ostusummalt, arvestades aktsiaportfelli keskmise väärtuse kasvust tulenevat võimalikku mahaarvamist. Põhisumma pidi olema tagasi makstud lepingu kokkulepitud kehtivusaja (120 kuud) lõppemisel. Z maksis mõlema lepingu eest igakuist intressi ühtekokku summas 33 911,69 eurot. Pärast aktsiate eest saadud dividendi mahaarvamist võrdus see 25 725,37 euro suuruse „netosissemaksega“ mõlema lepingu eest.
- 4 Maksekohustuste täitmata jätmise tõttu lõpetas Dexia Z-ga sõlmitud aktsialiisingulepingud 2006. aastal ennetähtaegselt. Eelotsuse küsimuste seisukohast saab kõnealust lõpetamist pidada riigisisese õiguse kohaselt samaväärseks lepingu ülesütlemisega. Dexia koostas aktsialiisingulepingute kohta lõpparved.

Asjaomaste arvestuste tegemisel kohaldati eritingimuste artikleid 6 ja 15. Need olid sõnastatud järgmiselt:

„6. Kui (a) liisinguvõtja pärast kirjaliku hoiatuse saamist ühe või mitme igakuise osamakse tegemisega või muude lepingust või mõnest muust käesoleva lepingu sarnasest liisingulepingust tulenevate kohustuste täitmisega hilineb või kui (b) liisinguvõtja taotleb maksete ajatamist või tunnistatakse maksejõuetuks, on pangal õigus leping ja kõik muud sarnased liisingulepingud kohe lõpetada ja liisingu kokkulepitud kogusumma jääk sisse nõuda kõikidest kehtivatest, käesoleva lepingu sarnastest liisingulepingutest ning väärtpaberid panga määrataval ajal börsil või muul viisil võõrandada. Pank arvab kõnealusest võõrandamisest saadud summa maha liisinguvõtja võlast panga ees. Võimaliku ülejäägi maksab pank seejärel liisinguvõtjale välja.“

„15. [...] Lepingü ülesütlemise korral koosneb liisinguvõtja nõue summast, mis on võrdne väärtpaberite müügihinna ülesütlemise kuupäeval, millest on maha

arvatud liisingu kokkulepitud kogusumma jäägi nüüdisväärtus. Nüüdisväärtus arvutatakse BW artikli 7A:1576e lõikes 2 sätestatud korra kohaselt.“

- 5 BW varasema redaktsiooni artikli 7A:1576e lõiked 1 ja 2 olid sõnastatud järgmiselt:

„1. Ostjal on alati õigus maksta ennetähtaegselt tagasi ühe või mitme järgneva osamakse summa.

2. Kogu laenujäägi ennetähtaegse tasumise korral ühe maksega on ostjal õigus arvata maha aastas viis protsenti igalt ennetähtaegselt tasutud osamakse summalt.“

- 6 Vastavalt kõnealusele lõpparvestusele oli liisinguvõtja kohustatud tasuma laenu põhisumma jäägi nüüdisväärtuse (arvutatud kooskõlas BW artikli 7A:1576e lõikega 2, arvestades mahaarvamist 5% ühe aasta kohta), millest arvatakse maha aktsiate müügiväärtus (eritingimuste artikkel 15), ja veel tasumata igakuiste osamaksete nüüdisväärtuse vastavalt eritingimuste artiklile 6. Dexia 3. oktoobri 2006. aasta arvutuste kohaselt võlgnes Z Dexiale veel tasumata igakuiste osamaksetena 8607,22 eurot ühe lepingu kohta. Dexia koostatud lõpparve kohaselt pidi Z maksma 7682,36 euro ja 8107,17 euro suuruse summa (edaspidi „laenujääk“). Summad moodustusid peamiselt põhisumma jäägist ja järelejäänud 41 kuu osamaksetest, millest on maha arvatud aktsiate müügiväärtus.

- 7 Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) tegi otsuse, mille kohaselt oli Dexia kui eriti asjatundlik finantsteenuste osutaja kohustatud võtma kõnealuse riskantse ja keerulise toote raames asjakohaselt arvesse liisinguvõtja huve, hoiatades viimast sõnaselgelt võimaliku laenujäägi ülesjäämise ohu eest juhul, kui leping ennetähtaegselt lõpetatakse (hoiatamiskohustus). Peale selle märkis Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus), et selleks, et Dexia saaks õiglaselt lähtuda sellest, et liisinguvõtja täidab lepingust tulenevaid maksekohustusi, oleks Dexia pidanud hindama liisinguvõtja sissetulekuid ja varalist olukorda, veendumaks, et viimasel on piisavalt rahalist mänguruumi (hindamiskohustus). Hoiatamis- ja hindamiskohustuse rikkumise korral on Dexia vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale kohustatud maksma kahjuhüvitist, kuid BW artikli 6:101 (enda süüülisus) kohaselt piirdub see kahe kolmandikuga laenujäägist. Pärast kahjuhüvitise ja laenujäägi tasaarvestamist võlgneb liisinguvõtja seega endiselt ühe kolmandiku laenujäägist. Kui liisinguvõtja rahalise olukorra põhjal saab aga väita, et aktsialiisingulepingust tulenevad rahalised kohustused on tema jaoks vastuvõetamatu finantskoormus, on Dexia mõlema kohustuse rikkumise korral kohustatud lisaks kahele kolmandikule laenujäägist hüvitama ka kaks kolmandikku tasutud intressist ja võimalikest põhisumma tagasimaksetest (tasutud igakuistest osamaksetest).

- 8 Käesolevas menetluses palus Dexia esmalt tasuda ühe kolmandiku lõpparves näidatud laenujäägist (Dexia andmetel 1948,43 eurot ja 2702,12 eurot), millele lisanduvad kohtuvälised kulud summas 700 eurot.

- 9 Menetluse käigus nõustus Dexia, et Z rahalisest olukorrast tulenevalt oli tegemist vastuvõetamatu finantskoormusega, mistõttu kohustus Dexia maksuma Z-le kahjuhüvitis. Dexia hinnangul moodustus kahjuhüvitis, mida ta pidi tasuma, kahest kolmandikust tasutud igakuistest osamaksetest, mis olid tasaarvestatud dividendiga, ja kahest kolmandikust laenujäägist, kusjuures laenujääk koosnes eritingimuste artikli 6 kohaselt omakorda muu hulgas järelejäänud 41 osamakse nüüdisväärtusest. Dexia arvates oli tal aga õigus veel ühele kolmandikule tasumata osamaksetest. Need summad arvas Dexia maha summast, mida ta oli kohustatud maksuma Z-le. Dexia leidis, et lõppkokkuvõttes oli ta kohustatud maksuma Z-le esimese lepingu eest 6844,95 eurot ja teise lepingu eest 5731,82 eurot.
- 10 Kantonrechter (esimese astme kantonikohus) mõistis 21. mai 2013. aasta otsusega Dexialt Z kasuks välja 18 804,60 eurot. Kantonrechter (esimese astme kantonikohus) ei lubanud Dexia nõutud järelejäänud osamakseid (nüüdisväärtusesse ümber arvatult) arvesse võtta ega ka Z-le makstavast summast maha arvata.
- 11 Dexia esitas otsuse peale apellatsioonkaebuse. Z märkis, et eritingimuste artikkel 6, millele tugineb Dexia järelejäänud osamaksete (nüüdisväärtusesse ümber arvatult) tasumise nõudes, tähendab trahviintressi maksmist ja seetõttu tuleb seda pidada ebaõiglaseks lepingutingimuseks direktiivi 93/13/EMÜ tähenduses.
- 12 Gerechtshof (apellatsioonikohus) peatas liikmesriigi eelotsusemenetluses 29. novembril 2016 menetluse, oodates Hoge Raadi (Madalmaade kõrgeim kohus) otsust muu hulgas küsimuses, kas eritingimuste artikleid 6 ja 15 tuleb pidada ebaõiglasteks lepingutingimusteks direktiivi 93/13/EMÜ tähenduses.
- 13 Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) sedastas 21. aprilli 2017. aasta eelotsuses, et eritingimuste artiklit 6 tuleb tõepoolest pidada ebaõiglaseks lepingutingimuseks direktiivi 93/13/EMÜ tähenduses. Hoge Raad (Madalmaade kõrgeim kohus) märkis, et kohus peab selle lepingutingimuse ostja ja Dexia vahelises kohtuvaidluses BW artikli 6:233 alusel tühiseks tunnistama osas, milles see puudutab intressimakseid, mis liisingulepingu lõpetamise kuupäeval veel tasumisele ei kuulunud. Kõnealuste intressimaksete tasumist ei saa Dexia Hoge Raadi (Madalmaade kõrgeim kohus) hinnangul järelikult nõuda. Hoge Raadi (Madalmaade kõrgeim kohus) sedastuste kohaselt olenevad kõnealuse lepingutingimuse tühiseks tunnistamise õiguslikud tagajärjed dispositiivsest riigisisestest õigusest.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 14 Dexia hinnangul nähtub Hoge Raadi (Madalmaade kõrgeim kohus) eelotsusest, et lepingutingimust, millele tuginedes saab ta lepingu ennetähtaegse lõpetamise korral nõuda järelejäänud igakuiste osamaksete tasumist, ei ole küll võimalik

tühiseks tunnistada, kuid sellegipoolest on tal seadusest, nimelt BW artikli 6:277 lõikest 1 tulenev õigus kahjuhüvitisele; viidatud säte on sõnastatud järgmiselt:

„Lepingu täieliku või osalise ülesütleamise korral on pool, kes andis kohustuste täitmata jätmisega aluse lepingu ülesütleamiseks, kohustatud hüvitama teisele poolele lepingu täitmata jätmisest tingitud ülesütleamisega tekkinud kahju.“

- 15 Kahju moodustub ülesütleamise kuupäevaks veel tasuda tulevatel osamaksetest, millest arvatakse maha Dexiale lepingu ülesütleamisest tekkiv eelis. Ülesütleamise kahju on 6653,33 eurot. Kõnealune summa on (lepingus kindlaks määratud intressimäär ja ülesütleamise ajal tunduvalt madalama turuintressimäär vahest tulenevalt) suurem kui summa, mille tasumist nõudis Dexia Z-lt aktsialiisingulepingu artikli 6 alusel.
- 16 Dexia väiteid tuleb mõista nii, et pärast seda, kui ta ei saa enam tugineda eritingimuste artiklis 6 sätestatud lepingutingimusele, mille alusel saab ta pärast lepingu lõpetamist nõuda tasumisele kuuluvate osamaksete tasumist, on tal vähemasti õigus sellele kahjuhüvitisele, mida näeb seadus pärast ülesütleamist ette dispositiivse õiguse raames.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 17 Summa, mida saab Dexia nõuda dispositiivse õiguse alusel (BW artikkel 6:277), võib olla suurem kui summa, mida oleks Dexia saanud nõuda aktsialiisingulepingu eritingimuste artikli 6 alusel. See tuleneb (2000. aastal) lepinguliselt kindlaks määratud intressimäär ja lepingu ülesütleamise ajal (2006. aastal) kehtinud tunduvalt madalama turuintressimäär vahest. Aja möödumise ja madalama intressimäär tagajärjel võib aktsialiisingulepingu eritingimuste (tühiseks tunnistatud) artikli 6 asemel dispositiivse õiguse (BW artikkel 6:277) kohaldamine seada Z kõnealustel konkreetsetel asjaoludel ebasoodsamasse olukorda. Küsimus on selles, kas sellisel juhul saab Dexia tugineda seaduses ette nähtud dispositiivsele õigusnormile.
- 18 Liidetud kohtuasjades Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17) esitati sarnane küsimus kohtuasjas C-94/17, nimelt kas viivitusintressi määra ette nägeva lepingutingimuse tühiseks tunnistamisel selle tingimuse ebaõigluse tõttu peab olema muid õiguslikke tagajärgi, nagu intressinõude (nii laenu- kui ka viivitusintressinõude) täielik kaotamine, kui laenusaja ei täida oma lepingujärgseid kohustusi, või seadusjärgse intressi nõudmine. Euroopa Kohus aga sellele küsimusele ei vastanud. Eelnevale tuginedes ja arvestades asjaolu, et kõnealused küsimused on olulised või muutuvad olulisteks paljudes sarnastes kohtuasjades, esitatakse need eelotsuse küsimustena.